

Rajko Muršič je profesor etnologije/kulturne antropologije na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Njegovo raziskovalno delo obsega antropologijo popularne glasbe, teorijo kulture, epistemologijo, urbano antropologijo, metodologijo antropološkega raziskovanja itd. Je avtor več knjig o glasbi in kot izvedenec sodeluje v raziskavi Sensotra (2016–2021).

rajko.mursic@ff.uni-lj.si

Med *aisthēsis* in *colere*: senzoričnost, vsakdanja improvizacija in etnografska resničnost

Rajko Muršič

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Individualna izkušnja vsakdanjega mestnega življenja je v bistvu vsakdanja improvizacija, med drugimi, meščanov. V urbanih okoljih se družbeno strukturirane formacije vsakdanjega življenja srečujejo s povsem individualno situirano izkušnjo v nešteti spontano ustvarjenih in oblikovanih sklopih vsakdanjega življenja. Vizualna percepcija prostora, zvočna orientacija v določenem prostoru ter vohalno in taktilno doživljanje okolja so temeljna estetska dejanja pri kultiviranju skupne urbane resničnosti.

Komunikacija z drugimi ljudmi običajno vključuje zvoke govora, taktilno komunikacijo ter izmenjavo vonjav in vonjev. Toda človeška komunikacija vključuje sodelovanje, dejavnosti in različne prakse, torej človeška telesa pa tudi občutke, čustva in afekte. To je izhodišče antropološkega znanja, ki izhaja iz neposredne izkušnje življenja drugih ljudi na terenu. Človeški glas in različni zvoki, glasba ter ples so bistveni deli vsake etnografske izkušnje. Vsakdanje življenje in vsak človeški obstoj v svojem neprekinjenem delovanju vključuje stalno taktilno zaznavanje in okušanje hrane, vode in drugih pijač.

Ob spoprijemanju s kompleksnostjo vsakodnevne urbane improvizacije bom za opredelitev prostora človekove interakcije uporabil dva starogrška izraza: *aisthēsis*, torej čutno zaznavanje, in kompleksne pomene latinskega glagola *colere*, iz katerega izhaja izraz kultura (tj. kultivirati, negovati, naseljevati, častiti in zaščititi). Triangulacijo vsakdanje improvizacije skozi čutno jedro vsakdanjega življenja je mogoče doseči z uporabo dveh drugih starogrških izrazov, *praxis* in *poiesis*.

Temeljno empirično gradivo pri obravnavi vsakdanje improvizacije v urbanem okolju so zbrane pripovedi čutnega zaznavanja in posameznih življenj s senzobiografskih sprehodov po Ljubljani, Turkuju in Brightonu.

Človeška kultura kot kompleksno aktivno/pasivno spreminjanje človeške eksistence (njene gojenja, bivanja, zaščite in čaščenja) je v temelju in svojem bistvu čutna:

»Občutenje ni le stvar fiziološkega odziva in osebne izkušnje. Je najbolj temeljna domena kulturnega izražanja, medij, prek katerega se izvajajo vse vrednote in družbene prakse (Howes, *Sensual xi*).

Zgodovinsko gledano, se je na Zahodu prevlada čutov prevesila od zvoka, dotika in vonja, ki so ljudi usmerjali v ustno oblikovanih kulturnih domenah, k vidu, ki je prišel v ospredje s pismenostjo (prim. Ong). Zahodnjaški um je stoletja oblikovala sposobnost vida.

Šele ko so se znova soočili z oddaljenimi kraji, so potlačeni čuti ponovno oživali. V zunajevropskih kontekstih so se lahko evropski filozofi spet osredotočali na vonj. Vohanje je posebno pripenjanje v prostor. Njegov paradoksalni položaj je v zaznavanju zunanjega zraka globoko v notranjosti, a ne zazna vedno česa posebnega. Izkušnja vohanja je na stičišču daljnega in bližnjega, notranjega in zunanjega hkrati eksistencialno samosvoja in kolektivno oblikovana.

Prekinjena soočanja v izkustvenem prostoru nenehno sprožajo spomine na nekdanje izkušnje, ki zagotavljajo temeljno kontinuiteto našega življenja v neskončni improvizaciji, aktivnem in pasivnem zaznavanju pogledov, zvokov, oblik, vonjev in okusov.

Glavno sporočilo prispevka je, da ni jasnih meja med doživeto preteklostjo in sedanostjo, čeprav sta obe estetsko in kulturno vpisani v posebne registre individualnih, družbenih, kulturnih in telesnih spominov.

Enako velja za etnografsko prakso. Čeprav se etnografu med etnografskim terenskim delom korenito spreminja vsakdan, njegova siceršnja dnevna rutina pa je zelo oddaljena, njegova nova terenska izkušnja združuje vsakdanjost novega okolja z vsakdanjostjo sodelujočih. To pomeni, da etnografsko terensko delo sinhronizira življenje nekoč oddaljenih ljudi, poleg tega pa v nekem smislu vzpostavlja novo skupno resničnost. Če izhajamo iz primarno življenjske izkušnje, govorimo o najvišji resničnosti (Schutz 253) za vse vključene ljudi. Ravno najbolj nejasni, krhki, svojevrstni, situacijski, partikularni, deloma naključni, strukturirani in prehodni ter vedno spreminjajoči se prizori vsakdanje življenjske improvizacije, do neke mere tudi posploševalna Turnerjeva »družbena drama« ali deleuzovski zbir (*agencement*), se izkažejo kot najpomembnejši načini vstopanja v splošno »človeško resničnost«, antropološko znanje in modrost.

Med senzobiografskimi sprehodi sprehajalci niso govorili o glasbi, če jih k temu niso neposredno spodbudili raziskovalci. Tudi ko glasba postane tema razprave, jo večinoma sprožijo raziskovalci. Glasba je v ostrem nasprotju z vonjavami, dišavami in parfumi: ne velja za neobčutljivo ozadje. Čeprav je vohalna izkušnja tako socialna kot katera koli druga čutna zaznava, so vonj in vonji situacijski ter globoko individualni, veliko bližje individualni proprioceptiji kot kolektivnemu vidu ali sluhu. Vendar je najbližji čut, ki lahko opredeljuje individualno resničnost v kontinuumu človeške čutnosti, dotik.

Vsakdanje življenje je kontinuum življenja, ki ga prepletajo številna neprekinjena naključja. Sestavljeno je iz neskladnih, nepopolnih in kaotičnih preskokov. Ponavljajoče se družbene dejavnosti vnašajo red v to vsakodnevno zmešnjavo: rituale in delo. Zato je ponavljajoča se glasba neizogibna za vzpostavitev skupne točke vsakdanjega.

Če se etnografija kdaj dotakne realnosti, je to neprekinjena improvizacija v vsakdanjem življenju – skupna, kolektivna in svojevrstna individualna improvizacija.